

A Tuka-per közvetlen előzményei a szlovák és cseh sajtóban

Az ún. Tuka-per a két világháború közötti időszak egyik legnagyobb pere volt Csehszlovákiában. Szinte valamennyi újság vagy hetilap beszámolt arról, hol tart éppen a nyomozás vagy a bírósági tárgyalás. A kihallgatások és tanúvallomások terjedelme több száz oldal, és ugyanezt mondhatjuk el a sajtóban megjelent anyagról is. Nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy a Tuka-per a leginkább medializált perek egyike volt, melyről a külföldi napilapok is tudósítottak.

A per kiindulópontja Tuka Bélának vagy Vojtech Tukának, a Hlinka-féle Szlovák Néppárt képviselői klubja tagjának és a *Slovák* című napilap főszerkesztőjének 1928. január 1-jén közzölt állampolitikai tanulmánya volt, amely *A turócszentmártoni deklaráció tizedik évében* címmel jelent meg (ismertebb címén a *Vacuum iuris*).¹ A tanulmány szerint Csehszlovákia államjogi elrendezését tíz év elteltével felül kell vizsgálni. Tuka itt az 1918. október 30-án elfogadott turócszentmártoni deklaráció ún. titkos záradékára hivatkozott, amely alapján a szlovákok tíz év próbaidőre lépnek be az új államalakulatba, tíz év elteltével népszavazással vagy más formában kell nyilatkozniuk arról, hogy megmaradnak-e benne. Ha ez nem történne meg, *vacuum iuris*, jogi vákuum alakulna ki 1928. október 31-e után. A cikk nagy felháborodást váltott ki, és a turócszentmártoni politikai nagygyűlés résztvevői is elutasították.

A cikknek komoly következményei lettek, azonban itt meg kell jegyeznünk, hogy Tukának nem ez volt az első nyilvánosságra jutott ügye. A sajtó folyamatosan intézett ellene támadásokat: 1926 novemberében egy kellemetlen sajtóháború kezdődött a *Slovenský Národ* és a *Slovák* című újság, ezáltal a két főszerkesztő, Jur Koza-Matejov és Tuka között. Korábban Koza-Matejov Tuka jobbkeze volt a *Slovák* szerkesztőségében, de személyes kérdések miatt útjaik szétváltak, és Koza-Matejov megalapította a *Slovenský Národ* című lapot. Az újságok sorban cikkeztek a Koza-Matejov és Tuka között meglévő ellentétről. Koza-Matejov állítása szerint Tuka tárogatta az irredentizmust, nemcsak szlovákiai magyar pártokkal volt kapcsolata, hanem bizonyos pesti körök bizalmasa is volt, és innen kapott pénzt tevékenységéhez. Koza-Matejov állítása szerint Tuka célja az volt, hogy Szlovákiát elszakítsa a köztársaságtól, és forradalom útján felszabadítsa. Közép-Szlovákiában, Rózsahegyén, esetleg Zsolnán kiáltották volna ki Szlovákia elszakadását. A *Slovák* pedig azal vádolta meg Koza-Matejovot, hogy mindig gyűlölte Tukát, és személyes ambíci-

ók miatt alapította új lapját, amelyet a megszűnéstől csak ez az ún. sajtóháború mentett meg. A *Slovák* szerint mindez a kormány műve. Ezzel akarja sakkban tartani a néppártiakat a belépési tárgyalásoknál. "A jutalom pedig Koza-Matejové."² Ő 1926 novemberében azt javasolta Hlinkának, hogy gyakoroljon nyomást a képviselőházra, és függesszék fel Tuka képviselői immunitását, a kérdést pedig oldják meg bírósági úton. A *Národní politika* egyik írása szerint Tukának ellentétei voltak magával Hlinkával is. A néppárt két táborra oszlott, az egyik Hlinka, a másik Tuka mögé sorakozott föl. A cikk írója csodálkozik azon, hogy Tuka nem tett feljelentést Koza-Matejov ellen. Több napilap is foglalkozott a kialakult helyzettel. Koza-Matejov az ügyet bizalmasan akarta kezelni és megbeszélni Hlinkával, de ő elzárkózott ettől.³ Tuka Hlinka kategorikus felszólítására sem tett feljelentést Koza-Matejov ellen rágalmozásért. Mindenesetre ezzel a kérdéssel abban az időben a rendőrségen túl a belügyminisztérium is foglalkozott.

A vacuum iuris-ügy azonban mind méreteiben, mind következményeiben túlszárnyalta ezt a rövid, alig egy hónapig tartó sajtócsatát.

A kezdő lépést dr. Milan Ivanka, a Csehszlovák Nemzeti Demokrácia Pártjának szlovákiai elnöke és Tuka nagy ellenfele tette meg, aki már 1922 óta figyelte Tuka "különös ügyeit". 1928. május 5-én jelentette őt fel hazaárulásért.

Ahhoz, hogy Tuka ellen eljárás indulhasson, ki kellett őt adni az igazságszolgáltatásnak, vagyis fel kellett függeszteni képviselői immunitását. 1928 decemberében több újság is nehezményezte, hogy a képviselőház még mindig nem döntött Tuka képviselői immunitásának felfüggesztésében. Azonban a döntés még 1928 karácsonya előtt megszületett, és eljárás indulhatott ellene. Tukát 1929. január 3-án tartóztatták le. Felvetődik a kérdés, miért nem ment el, esetleg távozott külföldre, amikor megvádolták 1928 májusában. A *Slovenský denník* szerint Hlinka biztosította őt, hogy nem fogják bebörtönözni. "Hlinka ezt teljes bizonyossággal állította."⁴

Hlinka többször tiltakozott Tuka bebörtönzése miatt Masaryk elnöknel, Švehla miniszterelnöknel és az igazságügy-minisztériumban is. "Az elnök úr meghagyása szerint az egész ügyet továbbították az igazságügyi minisztériumba" – állt az elnöki kancelláriától kapott válaszban.⁵ Hlinkának a belügyminiszter azt ígérte, hogy Tukát szabadlábon fogják kihallgatni. 1929. január 9-én Hlinka meglátogatta Tukát a börtönben, és hangsúlyozta: "Biztos vagyok abban, hogy Ön mihamarabb mint szabad és ártatlan ember távozik innen."⁶

A napilapok már 1929 januárjában úgymond szenzációként kezelték az ügyet, és hangzatos címekkel próbálták növelni olvasótáborukat. Írtak Tuka levelezéséről Jehlicskával, a szlovákiai fegyveres felkelés előkészítéséről és a Rodobrana nevű szervezet létrehozásáról, Tuka vezető szerepéről az ún. földalatti mozgalomban, a Bécsben létrehozott, állítólag egy német alezredes által irányított kémirodáról, és fontos kérdés volt az is, hogy Tuka honnan és kitől kapott pénzt tevékenységéhez. "1920-ban Tuka még szegénységben élt, bútorait is áruba kellett bocsátania, albérloői voltak. Később a pénz nem játszott szerepet..."⁷

A sajtó nem feledkezett meg Tuka 1923-as párizsi útjáról sem,⁸ majd előkerültek az 1919-es népszámlálás adatai: Tuka ekkor magyar nemzetiségűnek vallotta magát. Egyébként ez a tény már 1923-ban is feszültségforrás volt a Szlovák Néppárton belül. A "Pro Hungaria" broszúra tartalmáról is több cikk jelent meg. "Magyarország soha nem fog megbékélni az ország megcsonkításával" – állt az 1918-ban

kiadott és a Pozsonyi Magyar Tudományegyetem (Erzsébet Egyetem) tanári kara által, tehát Tuka által is aláírt, békekonferenciának címzett brosúra előszavában.⁹

Tukát közben többen meglátogatták a börtönben, és arról biztosították őt, hiszen ártatlanságában. 1929. január 16-án ülésezett a néppárti szenátorok és képviselők klubja. Egyhangú határozatot fogadtak el arról, hogy kiállnak Tuka mellett. “1928 májusában a néppárti képviselők klubja által delegált, dr. Jozef Budayból, Pavel Macháčekből, dr. Viktor Ravaszról és dr. Jozef Tisoból álló vizsgálóbizottság megfelelően és aprólékosan megvizsgálta azt az anyagot, amelyet Karol Belánsky, a néppárt tagja nyújtott be írásban Tuka képviselő ellen. Meghallgatta a feljelentő Belánskyt, és úgy döntött, hogy a bizottság valamennyi tagja adja be véleményét írásban. Ezek alapján a bizottság egyhangúlag megállapította, hogy Belánsky ellentmondó vallomása és az általa benyújtott anyag bizonyítékokkal alá nem támasztott, ezért nem lehetséges, hogy ez alapján felléphessenek Tuka képviselő ellen.”¹⁰ Azonban ez a látszólagos egység is hamarosan szertefoszlott. Ferdinand Juriga és Florián Tománek néppárti képviselők egy határozattal határolódtak el Tukától. “Tuka nem a párt, és a párt nem Tuka” – állították, és a határozatot el kívánták fogadtatni a néppárt képviselői klubjával is, azonban ez nem sikerült, Hlinka is ellene szavazott.¹¹ Nem tehettek mást, saját lapjukban, a *Slovenské Ludové Noviny* hasábjain közölték *Legyen világosság* címmel. Hiába igyekezett Juriga és Tománek, hogy Tukát még a főtárgyalás megkezdése előtt kizárassa a pártból, február közepén nekik kellett elhagyniuk a néppártot. Juriga a későbbiekben többször is támadást intézett Hlinka ellen, ezért az egyházi bírósággal is meggyűlt a baja.

Többször felvetődött a kérdés, hogy óvadék ellenében bocsássák szabadon Tukát, de ezt valamennyi szinten elutasították. Majd a *Slovák* 1929. február elején felröppentette a hírt, hogy Tukát esetleg házi őrizetbe helyezik. Ahogy a későbbiekben kiderült, ez álhírnek bizonyult. Míg a *Slovákban* panasszal teli cikkek jelentek meg Tuka sötét és dohos börtöncelláját illetően, addig a *Slovenský denník* és a *Slovenská Politika* felháborodásának adott hangot, hogy Tuka előjogokat kíván élvezni a pozsonyi kerületi bíróság börtönében.

Ha meg is viselték Tukát a börtönben töltött hónapok, bizakodott, hogy hamarosan ejtik a vádakát, és szabadon bocsátják. “Dr. Tuka képviselő úron még nem vehető észre semmiféle hanyatlás, vidám és üde.”¹²

Közben folytak a kihallgatások, házkutatások és letartóztatások. 1929 márciusáig hét embert helyeztek vizsgálati fogságba, többek között Sznaczkýt, az *Autonómia* című lap szerkesztőjét, Machot, a néppárt központi titkárát, Holényi Teréziát, Tuka titkárnőjét a Nőegyletből, Weber Vikort, a Magyar Keresztényszocialista Párt titkárát. Az újabb letartóztatások és egyes tanúk megbetegedése miatt a vizsgálatot nem zárhatták le 1929 március elejéig, ahogy tervezték. 1929. február 10-ig hatvan tanút hallgattak ki, de számuk március elejére már százharmincra növekedett.

Közben a kedélyeket felkorbácsolta Flachbart Ernő szökése, akit eddig tanúként hallgattak ki, és aki a szlovákiai magyar ellenzéki pártok központi irodájának igazgatója volt. Azzal gyanúsították, hogy a Rodobrana szervezésére Magyarországról szerzett pénzt. Flachbart ugyan jelentkezett külföldről, de nem árulta el, hol van. Arra hivatkozott, hogy idegei kimerültek, és szanatóriumban van. “Flachbart szökése megnehezítette Tuka helyzetét.”¹³

Tudjuk, hogy Tuka képviselői immunitásának felfüggesztése nem vonatkozott az 1923 előtti tevékenységére. Azonban a vizsgálat során olyan tanúkat is kihallgattak, akik erről az időszakról beszéltek, így a vizsgálóbíró kiterjesztette a nyomozást ezekre az évekre is. Tuka védőügyvédje, dr. Galla keresetet nyújtott be ez ellen. A Legfelsőbb Bíróság állásfoglalása szerint a Nemzetgyűlésnek kell döntenie abban, hogy felfüggesztik-e Tuka képviselői immunitását az 1919–1922 közötti időszakra vonatkozóan. “A védelem az első nagy győzelmét aratta” – írta a *Slovák*.¹⁴

Itt kell megemlítenünk, hogy már 1929 januárjától, Tuka letartóztatásának időpontjától a sajtó dilemmában volt. A fő kérdés az volt, hogy politikai perről vagy, ahogy az újságok írták, egyszerű bűnügyről van-e szó. Kezdetben több napilap hangsúlyozta, hogy ez egy politikamentes ügy, a bíróság függetlenségével érveltek és azal, hogy politikumot maga a néppárt csinál belőle. “Tuka bűnösségéről vagy ártatlanságáról bírósági eljárás fog dönten, nem pedig politikai fórum.”¹⁵ Azonban a Tuka-ügy elsősorban politikai indíttatású volt, és ezt a sajtónak is előbb vagy utóbb be kellett látnia. Talán a legjobban ezt a *Lidové Noviny* fogalmazta meg, igaz kissé későn, már akkor, amikor folyt Tuka ellen a per. “A tisztán bűnügyi vonatkozások mellett mindig volt egyfajta politikai felhangja, ugyanis nem kétséges, hogy a Tuka-per tartalmaz politikai elemeket és politikai motívumokat, ahogy minden hazaárulási ügy.”¹⁶

Hlinka még 1929 júniusában megpróbált beleavatkozni a dolgok menetébe, újból elment Prágába, hogy kieszközölje Tuka szabadon bocsátását, de nem járt sikerrel. Lakonikus választ kapott. “A kormány nem avatkozik bele a bíróság hatáskörébe.”¹⁷ Megkezdődhetett a per, mely szövevényessége folytán hosszú hetekig foglalkoztatta a közvéleményt.

Ahogy előadásom címe mutatja, leginkább az 1929 januárja és 1929 októbere között megjelenő napilapok cikkeire támaszkodva kívántam bemutatni “az 1929-es év legnagyobb szenzációját”. Nem jegyzőkönyvekről és jelentésekről van szó, hanem cikkekről és kommentárokról, így elvárni a teljes tényyszerűséget, lehetetlen. Egyszer a *Slovák* tagadta mindazt, amit a *Lidové noviny* vagy a *Slovenský denník* közölt a Tuka-ügy kapcsán, máskor fordítva, a *Lidové Noviny* bélyegezte hazugságnak a *Slovák* cikkeit, azonban csakúgy, mint ma, az 1920-as évek sajtójára is jellemző az inkább mondjunk többet, mint kevesebbet elv, s nem lényeges az, hogy nem igaz vagy pusztán híresztelés az egész. És ez alól a Tuka-per sem volt kivétel.

Jegyzetek

1. Tuka, Vojtech: *V desiatom roku martinskej deklarácie*. Trenčín, 1992.
2. Štátny archív Košice (Állami Levéltár Kassa, a továbbiakban: ÁLK). Odbočka spravodajskej ústredne v Košiciach 1923–1938 (Kassai Hírszerzési Központ 1923–1938, a továbbiakban: KHK 1923–1938), *Slovák*, 1926. november 22.
3. ÁLK, KHK 1923–1938, Nový 28. Říjen, 1926. november 20.
4. *Slovenský denník*, 1929. május 18.
5. *České Slovo*, 1929. január 9.
6. *Lidové Noviny*, 1929. január 10.
7. *Lidové Noviny*, 1929. január 10.
8. 1923-ban Tuka az általa írt memorandumot vitte el Párizsba. A memorandumban a szlo-

vákok csehektől való elszakadását sürgette az önrendelkezési jog alapján. Tuka párizsi útjáról tudott a néppárt vezetősége, maga Hlinka is.

9. ÁLK, KHK 1923–1938, *Slovenský denník*, 1929. január 10.
10. *Slovák*, 1929. január 17.
11. *Lidové Noviny*, 1929. január 26.
12. *Slovák*, 1929. január 30.
13. *Lidové noviny*, 1929. április 14.
14. *Slovák*, 1929. május 3.
15. *Národný denník*, 1929. január 29.
16. *Lidové Noviny*, 1929. július 30.
17. *Národný denník*, 1929. június 6.

SOMORJAI DISPUTA (1.)

Az élő szlovákiai magyar írásbeliség
c. szimpózium előadásai

